ČESKÉ VYSOKÉ
UČENÍ TECHNICKÉ
V PRAZE

FAKULTA
STAVEBNÍ
KATEDRA TECHNOLOGIE STAVEB

DIPLOMOVÁ
PRÁCE

STAVEBNĚ TECHNOLOGICKÝ PROJEKT

BOTANICKÁ ZAHRADA HL. M. PRAHY, VSTUPNÍ EXPOZICE A OBČERSTVENÍ

HISTORIE BOTANICKÉ ZAHRADY HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

2021

MATĚJ
ŘEZNÍČEK

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE:
ING. KAREL POLÁK, PH.D.

Obsah

1. Úvod 3

1.1. První myšlenky o Botanické zahradě v Troji 3

1.2. Dar československému státu 3

1.3. Vznik botanické zahrady v Troji 4

2. Vývoj botanické zahrady hl. m. Prahy 5

2.1. Počátky botanické zahrady - 70. léta 5

2.2. Stagnace botanické zahrady - 80. léta 7

2.3. Botanická zahrada po roce 1989 7

2.4. Rozkvět botanické zahrady – 90. léta 8

2.5. Skleník Fata Morgana 9

2.6. Botanická zahrada po roce 2000 10

2.7. Botanická zahrada po roce 2010 11

3. Budoucnost botanické zahrady hl. m. Prahy 13

3.1. Přemostění úvozové cesty 13

3.2. Severní návštěvnické centrum 14

4. Závěr 15

Zdroje a použitá literatura 16

Seznam obrázků 16

1. Úvod

Hlavní částí diplomové práce je Stavebně technologický projekt – Botanická zahrada hl. m. Prahy, vstupní expozice a občerstvení. Tento vstup se nachází v areálu Západ. Pro ukázání důležitosti stavby jsem se rozhodl vytvořit tuto textovou část (Historie Botanické zahrady), ve které popisuji vývoj botanické zahrady od samotného vzniku až do současnosti a blízké budoucnosti.

1.1. První myšlenky o Botanické zahradě v Troji

Předchůdcem dnešní Botanické zahrady Univerzity Karlovy na Novém Městě byla Botanická zahrada na Smíchově. Ta byla každoročně ohrožena povodněmi a ani prostoru neměla dostatek. Po povodních v roce 1896 bylo rozhodnuto o jejím přesunutí na Nové Město, kde pražské univerzity odkoupily od České společnosti pro zvelebování zahradnictví v Praze zahradu budovanou od roku 1845. „*Roku 1898 byla na svažitém terénu o celkové rozloze 3,5 hektaru v ulici Na Slupi slavnostně otevřena nová univerzitní botanická zahrada.“* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

Po první světové válce přišel tehdejší ředitel univerzitní zahrady, profesor Karel Domin, s myšlenkou na vybudování velké národní botanické zahrady, která měla sloužit univerzitě a zároveň být přístupná veřejnosti. „*Profesor Domin si byl vědom faktu, že okolní výstavbou stísněná zahrada má jen malé možnosti dalšího rozvoje, a proto začal hledat prostorově vhodné lokality, kam by bylo zahradu možné přesunout.“* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady) Tak v době První republiky vznikají myšlenky o vybudování botanické zahrady v Troji.

1.2. Dar československému státu

Roku 1922 daroval velkostatkář Alois Svoboda československému státu rozsáhlé pozemky o rozloze 82 ha, včetně Trojského zámku ke vzdělávacím účelům. *„V darovací listině je uvedena podmínka, že na pozemcích má být vybudována botanická zahrada, zoologická zahrada a vědecko-výchovný ústav Budeč. Dárce souhlasí, aby místa po levé straně zámečku, směrem od řeky se použily ke zřízení zoologické zahrady, napravo pak aby byla vybudována botanická zahrada jako kulturně osvětové zařízení.“* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

Z důvodu nedostatku financí byl projekt botanické zahrady odložen a roku 1931 byla založena pouze zoologická zahrada.

Obr. č. 1 – Svobodovi na poli u kaple sv. Kláry na místě dnešní Ornamentální zahrady v roce 1923 (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

1.3. Vznik botanické zahrady v Troji

Myšlenka založit novou botanickou zahradu na území Prahy ožila znovu až po konci druhé světové války. Ing. Jan Jager, významný dendrolog a lesník podal roku 1958 návrh na zřízení státní botanické zahrady, po založení zahrady se stal i jejím prvním ředitelem. Vybral tři místa, kam by mohla být umístěna, a to Průhonický park, Šárecké údolí a prostor mezi Motolským potokem a usedlostí Cibulka v Košířích. *„Troja jako možná lokalita byla navržena poprvé až v březnu 1965 tehdejším Útvarem hlavního architekta, který předložil k připomínkovému řízení generel Trojské kotliny, kde se mimo jiné objevil i návrh na zřízení menší botanické zahrady v prostoru dnešní přírodní památky Havránka.“* (Botanická zahrada Praha) V tomto projektu se počítalo s přesunutím Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy do nové botanické zahrady.

Protože přírodní rezervace Havránka v Troji nevyhovovala svou rozlohou, bylo navrženo vybudovat botanickou zahradu severně od zoologické zahrady, mezi rezervacemi Podhoří a Velká skála. *„V březnu roku 1966 tento návrh akceptoval Útvar hlavního architekta a tehdejší Národní výbor hlavního města Prahy vydal usnesení,*

které přikázalo vypracovat důvodnou zprávu ke zřízení botanické zahrady v Troji.“ (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

„Usnesením ze dne 30. 4. 1968 byl vydán souhlas s vybudováním botanické zahrady v prostoru Troja – Podhoří s názvem Pražská botanická zahrada s jejím zřízením k 1. 1. 1969.“ (Botanická zahrada Praha) Přibližně po padesáti letech, co profesora Domina napadlo vybudovat velkou národní botanickou zahradu v Troji, začala být tato zahrada budována.

Obr. č. 2 -První ředitel Jan Jager (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

2. Vývoj Botanické zahrady hl. m. Prahy

2.1. Počátky botanické zahrady - 70. léta

Dle původních plánů měla zahrada dosahovat rozlohy 130 hektarů, měla obsahovat sedm expozičních skleníků a jeden velký výstavní skleník, který by svou výstavní plochou předčil stávající skleník v botanické zahradě v ulici Na Slupi. *„Návštěvníky měla do zahrady vozit vysutá dráha ze stromovky anebo speciální železnice.“* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady) Celá stavba měla stát 300 milionů korun a měla být dokončena v roce 1995. Tyto sny, které ztvárnili architekti Jiří Hrůza a Jiří Navrátil, v roce 1970 jako první generel územního rozvoje, však zůstali pouze na papíře. Na takto velkolepé plány neměla zahrada dostatek financí a při

nástupu Josefa Vyskočila do funkce ředitele v roce 1973, musela zahrada začít s postupným a mnohem skromnějším plánem budování zahrady.

Josef Vyskočil začal postupně proměňovat louky na pěstební plochy a v počátcích 70. let zahrada sloužila především jako zásobní zahrada pro dřeviny a skalničky. Obhospodařovány byly pouze 3 hektary, které musely být v roce 1975 oploceny z důvodu častých krádeží. Zbytek zahrady byl volně přístupný veřejnosti, na těchto plochách ovšem nebylo nic pěstováno, ale výkup dalších pozemků pokračoval.

Obr. č. 3 – Počátky výsadby ve venkovních expozicích (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

Po roce 1975, nedaleko bohnického sídliště v ulici na Farkách, vznikla velká pěstební zahrada s pěstebním skleníkem, ve kterém byla soustředěna sbírka sukulentů a dalších tropických a subtropických rostlin. Zahrada se postupně rozrůstala, ovšem pro veřejnost byla stále nepřístupná. Jediná možnost návštěvy pro veřejnost byla pravidelně v době spartakiády, kdy v zahradě probíhal den otevřených dveří. *Zahrada se v duchu dané doby spíše než na budování, soustředila na výchovnou činnost. Pořádaly se zde přednášky, branné hry mládeže a od roku 1978 tu děti mohly navštěvovat botanický kroužek. Sen o realizaci funkční botanické zahrady se odsouval z pětiletky na pětiletku.* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

2.2. Stagnace botanické zahrady - 80. léta

V 80. letech se zahradě podařilo vykoupit 80 % přiděleného území ale zahrada stále čeká na otevření veřejnosti. Probíhalo postupné rozšiřování pěstebních ploch a z finančních důvodů byl program výstavby rozdělen do více menších etap. *Svou vlastní výstavbu nahrazovala zahrada takzvanou kulturně výchovnou činností což zahrnovalo pořádání Dnů otevřených dveří a organizace botanických kroužků, prázdninových táborů, brigád a nejrůznějších soutěží. Cílem botanické zahrady bylo vychovávat k ochraně přírody.* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

Obr. č. 4 – Pohled na areál západ v 80. letech (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

V roce 1984 byla vytvořena nová rozvojová studie, ale zahrada stále nebyla prioritou a její vývoj stagnoval.

2.3. Botanická zahrada po roce 1989

Sametová revoluce znamenala pro botanickou zahradu klíčové období. Do funkce ředitele nastoupil Evžen Pechman a místo budování botanické zahrady se musel věnovat převážně uhájení pozemků, které měly být v restituci vráceny původním majitelům. *Restituční nároky se týkaly až 50 procent celkové rozlohy zahrady. Část pozemků či nemovitostí byla původním majitelům následně vydána a zahrada o ně přišla.* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

2.4. Rozkvět botanické zahrady – 90. léta

V 90. letech byl upraven plán na budování zahrady, bylo ustoupeno od megalomanských plánů komunistické doby a do popředí se dostalo budování nových expozic. Hlavním cílem bylo zpřístupnění alespoň části zahrady veřejnosti. V srpnu roku 1992, po 23 letech od založení zahrady, byla veřejnosti otevřena úvodní expozice. Tato expozice o velikosti 2,7 ha se nacházela v prostoru dnešní Ornamentální zahrady nad vinicí sv. Kláry. Úvodní expozice byla zpoplatněna, ale na její ploše stále chyběl veřejnosti přístupný expoziční skleník a občerstvení.

Obr. č. 5 – Pohled na ornamentální zahradu v roce 1996 (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

Roku 1994 nastoupil do funkce ředitele botanické zahrady Jiří Haager a byl vytvořen nový generel zahrady. Tento projekt rozděloval zahradu na dvě části. První část byla oplocená a obsahovala expoziční plochy. Druhá část byla volně přístupná a tvořila oddechovou zónu, nacházely se v ní především ovocné dřeviny.

„V roce 1996 byly zahájeny práce na oplocení obrysu budoucího areálu botanické zahrady o rozloze dvou 2 ha, který spojí současnou expozici se zásobní zahradou. Na ploše mezi nimi vznikly různé typy americké přírody. V *roce 1996 navštívilo zahradu 15 340 návštěvníků o rok později jejich počet stoupl na 21 500.“* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

Byla zahájena výstavba japonské zahrady, expozice Turecka a středomořské flóry. Sbírka rostlin se v 90. letech rychle rozšiřovala.

2.5. Skleník Fata Morgana

Ředitel Jiří Haager přišel s myšlenkou na vybudování velkého skleníku pro tropickou flóru, který by Pražskou botanickou zahradu posunul na evropskou úroveň. *„V říjnu roku 1997 bylo na stavbu vydáno územní rozhodnutí a o rok později stavební povolení. Stavební práce začaly v lednu roku 1999 a skleník byl dokončen na jaře 2003.“* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady) *„Celkové náklady na výstavbu skleníku vzrostly proti očekávání téměř desetkrát, cena se blížila částce k 200 milionů korun oproti původním 20 milionům korun.“* (iDnes) Tato skutečnost stála místo ředitele Jiřího Haagera a městští zastupitelé pověřili vedením botanické zahrady Pavla Sekerku.

Obr. č. 6 – Stavba skleníku Fata Morgana (Botanická zahrada Praha – galerie)

Celý skleník je na severní straně zapuštěn do skalnatého terénu, který je využit k terasovité výsadbě rostlin a tím vzniká unikátní expoziční plocha o rozloze 1750 m^2.

Nedostatkem je fakt, že se skleník nachází v areálu západ, který ani v současnosti není plynule propojen s venkovní expozicí.

Obr. č. 7 – Skleník Fata Morgana (Botanická zahrada Praha – galerie)

2.6. Botanická zahrada po roce 2000

Po dokončení stavebních prací na skleníku Fata Morgana byly v letech 2006–2008 prováděny stavební práce na areálu západ. Celý areál byl oplocen a byla postavena nová budova ředitelství, šatny zaměstnanců, technické zázemí, garáže pro mechanizaci, zásobní skleník a venkovní pěstební plochy.

Obr. č. 8 – Areál západ, vlevo budova ředitelství a zásobní skleník, vpravo nově budovaný vstup do areálu západ, který návštěvníky dovede ke skleníku Fata Morgana (Vlastní zdroj, 2020)

Pro zlepšení přístupu návštěvníků byla v roce 2007 otevřena pokladna na vinici sv. Kláry.

V celém areálu vznikaly nové expozice jako například expozice stínomilných rostlin, pivoňková louka, jezírka a mokřady, expozice severoamerických zimovzdorných kaktusů a další.

„Pro jednotlivé části zahrady se začala používat označení: areál Jih (dříve úvodní expozice), areál Sever (dříve zásobní zahrada), areál Západ (skleník Fata Morgana a ředitelství). Areál sever se pro veřejnost otevíral prozatím jen několikrát ročně v období kvetení významných sbírek. K jeho celoročnímu zpřístupnění dochází až v roce 2007.“ (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

2.7. Botanická zahrada po roce 2010

V roce 2011 se botanické zahradě podařilo sloučit tři rozdělené venkovní expozice (areál Sever, areál Jih a zdarma přístupné expozice) v jeden areál. Tímto byl značně zvýšen komfort pro návštěvníky, kteří nemusí přecházet mezi jednotlivými částmi oddělenými ploty, ale celá venkovní expozice se nyní nachází v jednom areálu. Pouze areál Západ se skleníkem Fata Morgana zůstává oddělen od zbytku zahrady historickou úvozovou cestou.

Obr. č. 9 – Sloučení tří venkovních expozic botanické zahrady. Zeleně – zpoplatněné části, žlutě – plocha spojující zpoplatněné části, která přechází z volně přístupné do zpoplatněné, červeně – volně průchozí cesty. (Pavel Sekerka, Kauza ploty pražské botanické zahrady 2011)

„Venkovní expozice se dále rozrůstají a zájem o trojskou botanickou zahradu i nadále rostl. V roce 2011 ji navštívilo 281 tisíc návštěvníků a stala se osmým

nejnavštěvovanějším místem v Praze.“ (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

V roce 2013 byla dokončena stavba zázemí pro zahradníky a WC pro návštěvníky v severní části expozice.

S ohledem na rostoucí počet návštěvníků se vedení zahrady rozhodlo v nejnavštěvovanější části, Ornamentální zahradě, vybudovat nový objekt s občerstvením a toaletami. Tato stavba byla dokončena v roce 2016.

Obr. č. 10 – Objekt s občerstvením a toaletami v Ornamentální zahradě (Eva Jordan, Botanická na talíři 2019)

Roku 2019 byla zahájena stavba na Vstupní expozici a občerstvení areálu Západ. *Smyslem projektu je umožnit pohodlné překonání zhruba desetimetrového výškového rozdílu mezi ulicí Trojská a prostranstvím před skleníkem, přitom zajistit pro návštěvníky možnost občerstvení a hygienické zázemí.* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady) V jižní části stavby se nachází pěstební plochy. Celá stavba pomocí ramp a výtahu, které spojují terasy tvořené gabionovými stěnami, zpohodlňuje přístup pro návštěvníky se specifickými potřebami. Tato stavba je obsahem mého Stavebně technologického projektu.

Obr. č. 11 – Nový vstup v areálu Západ (Vlastní zdroj, 2020)

„V roce 2018 zahradou prošlo přes 370 tisíc návštěvníků, což je nejvíce v porovnání s lety předchozími.“ (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

3. Budoucnost botanické zahrady hl. m. Prahy

3.1. Přemostění úvozové cesty

Areál botanické zahrady je v současné době rozdělen na dvě oddělené části. Areál západ se skleníkem Fata Morgana a expoziční areál, mezi těmito areály prochází volně přístupná úvozová cesta, která spojuje Troju a Bohnice. Návštěvník botanické zahrady tak musí opustit jeden areál, aby se dostal do areálu druhého, z tohoto důvodu chce botanická zahrada postavit most, který by tyto dva areály propojil a tím by byl zvýšen komfort návštěvníků. *„V roce 2018 byla dokončena studie, na kterou v roce 2019 navázalo zpracování dokumentace k územnímu řízení a stavebnímu povolení.“* (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2018)

Obr. č. 12 – Vizualizace přemostění úvozu (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2018)

3.2. Severní návštěvnické centrum

„Botanická zahrada již delší dobu řeší přesun hlavního vstupu z dopravně přetížené Troje do lépe dostupných Bohnic.“ (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2017) *„V roce 2017 byla vypsána architektonická soutěž na vybudování vstupního objektu v severní části areálu zahrady. Vybrán byl návrh architekta Zdeňka Fránka.“* (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)

Obr. č. 13 – Severní návštěvnické centrum, vítězný návrh architektonické soutěže (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2017)

„Nový návštěvnický pavilon zahrnuje kromě pokladen i restauraci, prodejnu, přednáškový sál, knihovnu, subtropické skleníky, ředitelství a mnoho další vybavenosti. V roce 2018 začaly vlastní projektové práce, které zahrnovaly dopracování studie a zahájení navazujícího stupně k územnímu řízení.“ (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2018)

4. Závěr

Botanická zahrada se stala nedílnou součástí hl. m. Prahy, její návštěvnost postupně roste, v roce 1996 ji navštívilo 15 340 návštěvníků, o 23 let později v roce 2019 do zahrady vkročilo 365 127 návštěvníků. Za rok 2020 jsou prozatím čísla neznámá, ale téměř s jistotou rostoucí trend nebude pokračovat z důvodu omezení vstupu kvůli nemoci covid-19.

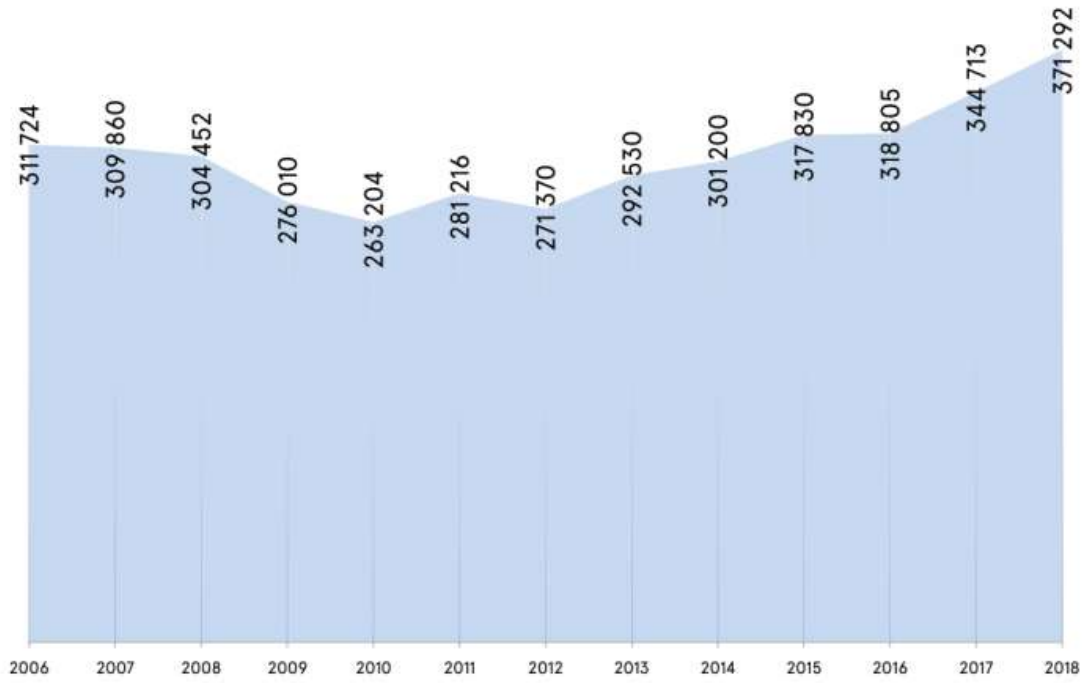

Obr. č. 14 – Návštěvnost Botanické zahrady hl. m. Prahy (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2018)

Botanická zahrada hl. m. Prahy návštěvníkům nabízí prostor pro odpočinek v přírodě, poučení a zábavu. Jejím cílem je stát se moderní botanickou zahradou na úrovni světových standardů a místem, kam se budou návštěvníci rádi vracet.

Zdroje a použitá literatura

- JŮZKO, Václav. Příběh trojské botanické zahrady. Praha: Botanická zahrada hl. m. Prahy, 2019. ISBN 978-80-88312-01-7
- Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2018 [online]. Praha 7 - Troja: Botanická zahrada hl. m. Prahy, 2019 [cit. 2020-12-28]. ISBN 978-80-907021-7-2. Dostupné z: https://www.botanicka.cz/media-files/images/Amalka/BZ-VZ-2018-FIN-WEB-v6.pdf
- Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2017 [online]. Praha 7 - Troja: Botanická zahrada hl. m. Prahy, 2018 [cit. 2020-12-28]. ISBN 978-80-907021-3-4. Dostupné z: https://www.botanicka.cz/media-files/images/Amalka/BZ-VZ-2018-FIN-WEB-v6.pdf
- Botanická zahrada Praha: Historie [online]. [cit. 2020-12-27]. Dostupné z: https://www.botanicka.cz/o-nas/historie.html
- Botanická zahrada Praha: Galerie [online]. [cit. 2020-12-27]. Dostupné z: https://www.botanicka.cz/galerie/page-3296
- SEKERKA, Pavel. Kauza ploty pražské botanické zahrady. Ekolist [online]. 2011 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/pavel-sekerka-kauza-ploty-botanicke-zahrady
- IDNES: Radní odvolali šéfa botanické zahrady. Idnes.cz [online]. 23.10.2001 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/radni-odvolali-sefa-botanicke-zahrady.A011003_092814_praha_lin
- JORDAN, Eva. Botanická na talíři. Google Mapy [online]. 2019 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/uv?pb=!1s0x470bead62a019fa1%3A0xf73a75324d5a6be!3m1!7e115!5sHledat%20Googlem!15sCgIgAQ&hl=cs&imagekey=!1e10!2sAF1QipOLBdY2yxuSZ_0U26VTJcFuX4irVlarn9SjrWPt

Seznam obrázků

Obr. č. 1 – Svobodovi na poli u kaple sv. Kláry na místě dnešní Ornamentální zahrady v roce 1923 (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady) 4

Obr. č. 2 -První ředitel Jan Jager (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady).... 5

Obr. č. 3 – Počátky výsadby ve venkovních expozicích (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)..... 6

Obr. č. 4 – Pohled na areál západ v 80. letech (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)..... 7

Obr. č. 5 – Pohled na ornamentální zahradu v roce 1996 (Václav Jůzko, Příběh trojské botanické zahrady)..... 8

Obr. č. 6 – Stavba skleníku Fata Morgana (Botanická zahrada Praha – galerie) 9

Obr. č. 7 – Skleník Fata Morgana (Botanická zahrada Praha – galerie)..... 10

Obr. č. 8 – Areál západ, vlevo budova ředitelství a zásobní skleník, vpravo nově budovaný vstup do areálu západ, který návštěvníky dovede ke skleníku Fata Morgana (Vlastní zdroj, 2020) 10

Obr. č. 9 – Sloučení tří venkovních expozic botanické zahrady. Zeleně – zpoplatněné části, žlutě – plocha spojující zpoplatněné části, která přechází z volně přístupné do zpoplatněné, červeně – volně průchozí cesty. (Pavel Sekerka, Kauza ploty pražské botanické zahrady 2011)..... 11

Obr. č. 10 – Objekt s občerstvením a toaletami v Ornamentální zahradě (Eva Jordan, Botanická na talíři 2019) 12

Obr. č. 11 – Nový vstup v areálu Západ (Vlastní zdroj, 2020)..... 13

Obr. č. 12 – Vizualizace přemostění úvozu (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2018) 14

Obr. č. 13 – Severní návštěvnické centrum, vítězný návrh architektonické soutěže (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2017) 14

Obr. č. 14 – Návštěvnost Botanické zahrady hl. m. Prahy (Výroční zpráva Botanické zahrady hl. m. Prahy 2018) 15